

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๒๓

นิพพานมิใช่อัตตา มิใช่อนัตตา

พระครั้งพุทธกาลท่านอยู่กันเป็นจำนวนมากก็มี ๒๐ - ๓๐ องค์ในที่บางแห่ง ตามตำราท่านบอกไว้อย่างนั้น แต่เวลากลางวันนี่เหมือนไม่มีพระในวัด ประชาชนเขามาไม่เห็นพระ เขาเข้าใจว่าพระทะเลาะกันเพราะหายเสียบประการหนึ่ง ประการที่สองเห็นพระท่านเคร่งขรึม ไม่พูดไม่คุยไม่หยอกไม่เล่นกัน เขาเข้าใจว่าพระท่านทะเลาะกัน เพราะเขาไม่ทราบเรื่องการดำเนินของพระ เวลาต้องการจะพบท่านก็เอาไม้ไปเคาะระฆัง ท่านได้ยินท่านก็มา

การอยู่กันเป็นจำนวนมากภาระหน้าที่ที่เกี่ยวข้องถึงกันก็ต้องมาก ไม่ว่าจะกิจใดมันเกี่ยวข้องถึงกัน ข้อวัตรปฏิบัติเช่นปิดกวาดเช็ดถูทำความสะอาด ซักผ้าซักผ้า ขนน้ำขึ้นกุฏิ ใส่ไหเหล่านี้เป็นกิจส่วนรวมเสียมากกว่าส่วนบุคคล การทำต้องได้ช่วยกันทำ ต่างคนต่างถือว่าเป็นหน้าที่เป็นความจำเป็นของคนที่จะต้องทำด้วยกัน สมกับที่เรามุ่งมาเพื่อคุณงามความดี เพื่ออรรถเพื่อธรรมทุกแง่ทุกมุม สิ่งใดที่เป็นธรรมชอบธรรมแล้วต้องได้ทำสิ่งนั้น ความซึ้งเกียจเหล่านี้เป็นเรื่องของกิเลสทั้งหมด

การอยู่ที่เราไม่ได้อยู่แบบแขกมาเยี่ยมบ้านเยี่ยมเรือนเรา เราอยู่แบบพระ อยู่ที่ไหนทำดีที่นั่น ไม่ได้ถือว่านั้นเป็นวัดของท่าน นี่เป็นวัดของเรา นั่นเป็นกิจการงานของท่าน นั่นเป็นวัดของท่าน นี่เป็นกิจของเรา เป็นข้อวัตรของเรา ไม่ใช่อย่างนั้น ต้องได้ต่างคนต่างช่วยกันทำ เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นสิ่งสำคัญ กิจการก็เรียบร้อยไปโดยไม่ได้รับข้อหนักใจจากผู้หนึ่งผู้ใด เพราะความซึ้งเกียจซึ้งคร้าน ความเห็นแก่ตัว ความเอารัดเอาเปรียบอันเป็นเรื่องของกิเลสเข้าทำลายจิตใจหมู่เพื่อน อย่างนี้ไม่ให้มีหรือไม่มี ผู้ตั้งใจปฏิบัติธรรมรีบกำจัด

เราจะเห็นได้ว่าเรื่องของกิเลสมีความละเอียดลออเพียงไรนั้น เห็นได้ในสิ่งนี้ มันแทรกมันแซงเข้าใจว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ทั้ง ๆ ที่เป็นเรื่องของกิเลสไม่ใช่เรื่องของธรรม มันแทรกแซงอยู่ในหัวใจของพระของเณรเหล่านี้ ผู้ปฏิบัติไม่สังเกตสิ่งเหล่านี้ ไม่กำจัดสิ่งเหล่านี้ ซึ่งเป็นของหยาบ ๆ กว่ากิเลสประเภทอื่นแล้ว เราจะแก้กิเลสประเภทที่ละเอียดยิ่งกว่านี้ได้อย่างไร นี่เป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติจะต้องคิดให้ตลอดทั่วถึง เพราะเป็นสิ่งหยาบ ๆ ที่ผู้ปฏิบัติธรรมจะพอทราบได้

การประกอบความ پاکเพียรถือเป็นกฎเป็นเกณฑ์ เป็นกิจจำเป็นสำคัญอย่างยิ่งภายใน

ชีวิตสมหมายใจของเราที่ครองตัวอยู่ด้วยเพศแห่งความเป็นนักบวช และมีความมุ่งมั่นต่อแดนแห่งความพ้นทุกข์ จึงต้องถือธรรมเป็นศาสตราอาวุธอยู่เสมอไม่ปล่อยวาง ท่านเรียกว่าธรรมอาวุธ อาวุธคือธรรมเครื่องประหารกิเลส ที่ฝังจมอยู่ในเนื้อในกายในจิตในใจ ในกิริยาอาการทุกส่วนของตัวเรา มีตั้งแต่เรื่องของกิเลสทั้งมวลหาอะไรแทรกลงไม่ได้ ถูกแต่ตัวกิเลส แต่เราไม่ทราบว่ามันเป็นกิเลส เพราะมันฝังจมอย่างลึก

เพราะกิเลสไม่ใช่เป็นของโง่ เป็นของฉลาดเกินกว่าสติปัญญาของเราจะหยั่งถึงมันได้ง่าย ๆ ด้วยเหตุนี้จึงต้องได้อบรมสั่งสอนกันอย่างเป็นเนื้อเป็นหนังจริง ๆ ไม่อย่างนั้นก็ไม่ทันกับการแก้การถอดถอนกิเลสประเภทต่าง ๆ นับแต่ส่วนหยาบ ๆ เข้าไปถึงส่วนละเอียดอยู่ภายใน ผู้ปฏิบัติท่านั้นที่ทราบเรื่องเหล่านี้ได้ดี คือระหว่างกิเลสกับธรรมซึ่งมีอยู่ในตัวของเรานี้ หากไม่ได้เคยกำจัด ไม่เคยต่อสู้กัน ไม่เคยชำระสะสางมาก่อนแล้วจะไม่ทราบว่า กิริยาใดอาการใดที่แสดงออกทางจิตใจและกายวาจา ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ว่าเป็นกิริยาอาการของกิเลส หรือเป็นกิริยาอาการของธรรม ไม่มีทางทราบได้เลย

เพราะมันมีแต่ธรรมชาติอันเดียวทั้งนั้น เป็นเจ้าของของหัวใจ เป็นเจ้าของของมารยาทของเนื้อของหนังทุกสัดทุกส่วน มันครอบครองอยู่หมด จึงไม่อาจสามารถทราบได้ว่ามันเป็นกิเลส เพราะมันกับเราเข้ากลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว ว่าจะทำอะไรก็กลัวกระเทือนเราซึ่งเป็นเรื่องของกิเลสแท้ ๆ ถ้าเป็นสิ่งดีงามแล้วมันจะทำการกีดขวางให้เป็นความท้อแท้อ่อนแอ ให้เกิดความท้อถอย อึดอาดเนือยนาย พอจะประกอบความพากเพียรเหมือนจะถูกห้ามเข้าไปฆ่ามันแหละ นี่เวลากิเลสมันมีกำลังมันเป็นอย่างนี้ แต่เราไม่ทราบตอนนั้นไม่ทราบว่ามันเป็นกิเลส

เวลานั่งสมาธิภาวนา ความพยายามหรือความตั้งใจเดิมนั้น ตั้งใจพยายามว่าจะให้จิตมีความสงบเย็นใจ ดังที่ครูบาอาจารย์หรือธรรมสอนไว้ แต่เวลานั่งลงไปแล้วก็มิแต่กิเลสไปทำหน้าที่แทนอยู่ภายในความเพียรนั้นเสีย ชับไล่สติซึ่งเคยควบคุมงานในทางด้านอรรถธรรม ให้เตลิดเปิดเปิงไปไหนก็ไม่รู้ มีแต่กิเลสเข้าทำงานป่วนปั่นจิตใจให้คิดโน้นคิดนี้ ยุ่งเหยิงวุ่นวายไปหมด ไม่มีกิริยาแห่งความเพียรของผู้ปฏิบัติธรรมปรากฏอยู่ในจิตดวงนั้นเลย มีแต่กิเลสทำหน้าที่โดยถ่ายเดียว นี่เป็นเรื่องสำคัญ ตอนนั้นเราไม่รู้

ทีนี้พอกิเลสปล่อยวาง มันกินเสียอิมแล้ว พอปล่อยวางแล้ว สติก็ระลึกได้ว่าตนนั่งภาวนา แล้วก็มาทวงผลด้วยเวลาว่านานเท่านี้ นานเท่านี้ เดินจงกรมนานเท่านี้เท่านี้เท่านี้ นานเท่านี้เท่านี้ ชั่วโมง ไม่เห็นได้ผลได้ประโยชน์อะไร การมาทวงเช่นนี้ก็เพื่อจะแหวกแนวอีก มันเป็นอุปายวิธีการของกิเลสทั้งนั้น เราจะไปแ่งไหนที่มันถึงจะดี ภาวนาเพื่อความดีมันก็ไม่ได้ดี เพราะกิเลสไปทำหน้าที่ของมัน ด้วยความเป็นข้าศึกต่อความเพียรของเราเสีย ต่อธรรม

เสีย แล้วจะออกทางไหนดี อย่างน้อยก็นอนเสียดีกว่า มากกว่านั้นก็ทำไปทำมาความเพียรนี้ ไม่เห็นได้เรื่องได้ราวอะไร ยิ่งไปกว่านั้นก็รู้สึกเสียดีกว่า มันมีตั้งแต่กลยุทธ์ของกิเลสทั้งมวลที่ หลอกหัวใจเราหัวใจคน นี้เราก็ไม่ทราบตอนนั้น จะทราบได้อย่างไรเมื่อสติปัญญายังไม่เห็นของมัน

แต่ความพยายามอยู่โดยสม่ำเสมอ นั้นเป็นทางของปราชญ์ท่านดำเนินกัน เรื่องเหล่านี้ มันมีได้เพราะกำลังของกิเลสมีมาก ที่ว่าจิตไม่สงบ ๆ มีแต่ความฟุ้งซ่านวุ่นวายเพราะอะไร ก็ เพราะกิเลสเข้าทำงานอย่างเต็มที่ ป่วนปั่นวุ่นวายไปหมดทั้งดวงใจ แล้วจะเอาความสงบสุขมา จากที่ไหนเมื่อธรรมไม่ได้แทรกเข้าไปเลย คือสติที่ควบคุมงานเป็นสำคัญ ถูกขับไล่ไสส่งหนีไป ทวิปไหนก็ไม่รู้

เวลานั้นที่จิตไม่สงบก็เพราะกิเลสมีมาก มีกำลังมาก มันทำการป่วนปั่นทุกสิ่งทุกอย่าง ทำลายหมดแทนบัลลังก์แห่งความเพียรของเราไม่มีเหลือ เมื่อเป็นเช่นนั้นผลที่พึงใจจะได้ อย่างไร เพราะเราไม่ได้ทำเหตุอันเป็นที่พึงใจในขณะที่ประกอบความพากเพียร มีแต่กิเลสมาทำ หน้าที่ของมันเสียทั้งสิ้นในอริยาบถต่าง ๆ แม้ขณะที่ประกอบความพากเพียรอยู่ก็ตาม นี้เพราะ สติยังไม่ทันเราก็ไม่อาจทราบได้ จึงต้องถูกกล่อมไปหลายแห่งหลายมุม พลิกแพลงเปลี่ยนแปลง ไปได้ทุกแห่งทุกมุมบรรดาความแยกกายของกิเลสที่มาเลี่ยมสอนจิตใจเรา เราจึงไม่ทราบแล้วก็ แหกแนวไปตามกิเลสเสีย

ต่อเมื่อได้ทำความพยายามอยู่ตลอด คราวแพ้ก็ยอมว่าแพ้ เวลาฟุ้งซ่านก็ฟุ้ง เวลากิเลส มีอำนาจก็ให้มันเอาไป แต่ความพยายามไม่ลดละไม่ถอยหลัง มันอยู่เรื่อย ๆ หลายครั้งหลาย หนก็จับเงื่อนไขได้ที่ละเล็กละน้อย จิตไม่เคยสงบก็สงบตัวได้ เมื่อสงบตัวได้หนหนึ่งสองหนเข้าไป แล้ว ก็เชื่อว่าได้หลักฐานพยาน ได้ความแปลกประหลาด ได้เครื่องตีมด้าภายในจิตใจเป็นเครื่อง ฝังศรัทธาให้มันคงลงไปได้

เมื่อศรัทธาเชื่อต่อผลที่ปรากฏนั้นได้หยั่งลงไปภายในจิตใจแล้ว แม้ในคราวต่อไปวันต่อ ไปจิตจะสงบตัวลงอย่างนั้นไม่ได้ก็ตาม ความพยายามซึ่งจะตามมาจกศรัทธาความเชื่ออันหยั่ง ลงเรียบร้อยแล้วนั้นจะตามมาเอง ศรัทธาความเชื่อนั้นก็ไม่ลดละไม่ถอย ท่านจึงเรียกว่าอจล ศรัทธา คือศรัทธาฝังลึกในความจริงที่ตนได้เคยเห็นผลมาแล้ว ไม่หวั่นไหว แม้ได้บ้างเสียบ้างก็ ยอมรับว่าได้บ้างเสียบ้าง แต่ความหยั่งของศรัทธาที่เคยได้เห็นผลแล้วนั้น ไม่ยอมละไม่ยอม ถอนขึ้นมา หลายครั้งหลายหนได้เข้าไปอีก นี่คือความเพียร ผู้เพียรอยู่เสมอต้องได้อย่างนี้ ให้ ถือว่ากิจนี้เป็นกิจจำเป็นของเรา

เคยพูดแล้วพูดเล่าอยู่เสมอว่า ไม่มีงานใดที่จะหนักมากกว่างานต่อสู้กับกิเลส ให้พึง ทราบเอาไว้อย่างถึงใจ ไม่ใช่งานทำเอาง่าย ๆ สบาย ๆ ได้ตามนัดตามหมายตามความต้องการ

ทุกเวล่ำเวลาที่ประกอบความพากเพียร หรือนึกเอาอย่างไรก็ได้เช่นนั้น ถ้าเป็นอย่างนั้นธรรมะก็ไม่น่าอัศจรรย์ กิเลสก็ไม่ใช่สิ่งที่ใครจะน่ากลัวนัก แม้จะทำให้เป็นทุกข์เราพลิกทีเดียวเท่านั้นความสุขก็เกิดขึ้นมาแล้วและเป็นไปได้อย่างใจหวัง แต่นี้เพราะกิเลสมันเหนียวแน่นมันคงเฉลียวฉลาดแหลมคมเกินกว่าสติปัญญาของเราที่จะตามรู้ตามเห็นและตามถอดถอนแก้ไขมันได้นั่นเอง คนเราจึงยอมรับความทุกข์เพราะอำนาจของกิเลสสร้างขึ้นมากภายในใจ ให้เราทราบไว้อย่างนี้แล้วก็พยายามต่อสู้

นักเบาขนาดไหนทุกข์ยากลำบากเพียงไรก็ตาม มันเป็นงานของเราเพื่อจะรู้ถอนภพถอนชาติอันเป็นเสี้ยนเป็นหนาม เป็นหอกเป็นแหลมหลาวปักเสียบอยู่ภายในหัวใจนี้ให้ขึ้นมาให้หมด นำออกให้หมดจนไม่มีสิ่งใดเหลือ เมื่อเวลาเกิดความท้อถอยอ่อนแอขึ้นมาก็ให้ระลึกถึงพระพุทธเจ้า ดังรัชคศสูตรท่านแสดงไว้เกี่ยวกับพวกอสูรรบกันกับพวกพระอินทร์ ย่นเข้ามาสอนพระ อรรถุญญ รุกขมุเล วา สุนญาคาราเว ภิกขโว เมื่อท่านทั้งหลายไปอยู่ตามรุกขมูลร่วมไม้ หรือเรือนว่างที่ใดก็ตาม เมื่อเกิดความหวาดเสียวหรือพรันพรังขึ้นมาให้พึงยกธง เรียกว่าธง ๓ สีถ้าเทียบอย่างเราทุกวันนี้ คือพระพุทธเจ้าขึ้นมา ความกลัวนั้นก็จะหาย ความหวาดเสียว ความกลัวนั้นจะหาย ความชนพองสยองเกล้าเพราะความกลัวนั้นก็จะระงับดับไป ที่แรกท่านให้ระลึกถึงพระพุทธเจ้าเสียก่อน โน เจ พุทฺธํ สเรชฺยชาติ เมื่อระลึกพระพุทธเจ้ายังไม่ได้ผล ก็ให้ระลึกถึงพระธรรม แบบเดียวกัน ถ้าระลึกถึงพระธรรมจิตใจยังไม่สงบตัวลงได้ให้ระลึกถึงพระสงฆ์

นี่เมื่อเกิดความท้อถอยอ่อนแอขึ้นมาก็ให้ระลึกถึงพระพุทธเจ้า ในเรื่องความพากเพียรทุกข์หรือไม่ทุกข์ก็เห็นอยู่แล้วในพระประวัติของท่าน ท่านทุกข์ขนาดไหน นาเรามันทำยาก สวนเรามันทำยาก มีแต่หญากรรุงรังปกคลุมหุ้มห่อไปหมด เราจะไปปักดำเอาเลย ๆ นั้นไม่ได้ มันต้องถากต้องถางต้องสับต้องฟันให้แหลกละเอียด ทั้งคราดทั้งไถเอากันอย่างเต็มที่เต็มฐานควรปักควรดำควรเพาะปลูกสิ่งต่าง ๆ ค่อยปลูกลงไปได้

เมื่อนานาเราทำยากเราก็ต้องเอาให้เต็มที่ เราจะทำแบบนาเขาทำง่าย ๆ สวนเขาทำง่าย ๆ อย่างนั้นไม่ได้ กิเลสของเราเป็นยังไง มันแก้ยาก เอ้า แก้ยากก็เอาให้หนักมือ เพราะกิเลสมีตามขั้นของบุคคล ผู้มีกิเลสเบาบางก็มี กิเลสปานกลางก็มี กิเลสหนาแน่นก็มีแต่พอแก้ไขได้ กิเลสครอบเอาเสียจนมืดมิดปิดตา ทวารทั้ง ๖ ไม่มีทางที่จะมองเห็นรู้ได้เลย อันนั้นก็เป็พวกบพทประมะ ถ้าเป็นโรคก็ประเภทไม่ดูหมอไม่ฟังยา มีแต่จะตายทำเดียว นั่นก็สุดวิสัย แต่เราไม่ใช่คนประเภทนั้น

ผู้ที่มีกิเลสเบาบางก็ประเภทอุคฆฏัตถุญญ รู้แจ้งเห็นจริงในธรรมทั้งหลายได้ง่าย เพราะกิเลสเบาบางมาแล้ว วิปจิตถุญญ รองกันลงมา เป็นประเภทที่เบาบางเช่นเดียวกันแต่รองกันลง

มาเล็กน้อย เนยยะ เป็นผู้ควรตักเตือนแนะนำสั่งสอนได้ หลายครั้งหลายหนก็ค่อยเป็นไปได้ ทั้งครูทั้งอาจารย์ตักเตือนแนะนำสั่งสอน ทั้งตนเองเป็นผู้แนะนำพร่ำสอนตนเองด้วยอุบายวิธีการต่าง ๆ มีความเพียรเป็นเครื่องหนุนอยู่ตลอดเวลา หลายครั้งหลายหนก็เลสก็ค่อยบางลงไป ๆ บทเวลาจะรู้ก็เป็น อุกษฤติญญเช่นเดียวกัน เมื่อถึงขั้นที่จะรู้เร็วแล้วไม่ต้องบอก ห้ามไม่อยู่ ขณะเดียวเท่านั้นเลิกหมดโลกธาตุภายในหัวใจนี้เลย แต่เวลารื้อถอนในเบื้องต้นโดยลำดับ ๆ มานั้นแสนทุกข์แสนยากแสนลำบากสาหัส

เมื่อเรารู้นิสัยของเราเป็นอย่างนี้ ก็เทียบกันว่าเราเป็นเช่นนี้ เอ้า เราต้องหนักมือในการประกอบความพากเพียร อย่าถอยเป็นอันขาดลูกศิษย์ตถาคต หรือธรรมของพระพุทธเจ้าไม่มีบิดา ที่สอนให้ผู้ปฏิบัติทั้งหลายถอยหลังอ่อนแอ ไม่มีอะไรเหนือธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญมา และได้ผลมาแล้ว พร้อมทั้งการแนะนำสั่งสอนไว้ เป็นเยี่ยมทุกอย่าง เพราะฉะนั้นกิเลสจึงกลัวธรรมให้นำมาประพฤติปฏิบัติให้นำมาต่อสู้กับกิเลส

วิริยธรรม แน่ฟังซิ สติธรรม สมาธิธรรม ปัญญาธรรม นี้มีแต่ธรรมเยี่ยม ๆ ทั้งนั้น ที่จะพาดฟันกับกิเลสให้แตกกระจายไม่มีเหลือภายในดวงใจได้ด้วยกันทั้งนั้น พระพุทธเจ้าท่านนำไปใช้ สาวกท่านนำไปใช้ ทำไมท่านจึงได้ผลเป็นที่พอพระทัยและพอใจ จนกลายเป็นสรณะของพวกเราได้ ท่านทำวิธีใด เราให้ยึดเอาคติตัวอย่างที่ท่านพาทำพาดำเนินมา มาเป็นเครื่องมือ มาเป็นเครื่องดำเนินต่อสู้กับกิเลส นี้ชื่อว่าลูกศิษย์มีครู

สมกับกล่าวอ้างพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ยึดทั้งข้อปฏิบัติปฏิบัติปฏิบัติเครื่องดำเนิน ทั้งวิริยะอุตสาหะ ทั้งสติทั้งปัญญา ศรัทธาความเพียร ทุกแง่ทุกมุมยึดมาเป็นคติแก่ตัวเอง ท่านดำเนินอย่างไร ยึดท่านมาเป็นหลักเป็นเกณฑ์เครื่องดำเนิน ไม่ลดละถ้อยถอยไม่ปล่อยวาง เอาจนได้ชัยชนะ

เมื่ออยู่ชั้นยากก็ต้องเอาให้หนักมือ งานนี้งานหนักเราจะไปทำเบา ๆ ไม่ได้ เช่น ท่อนไม้มันหนักเราจะไปเอามือเดียวยกไม่ได้ ต้องทำให้เต็มเร็วเต็มแรงไม่จั้นยกไม่ขึ้น เอาไปไม่ไหวงานประเภทต่าง ๆ มีหนักมีเบา การแกกิเลสประเภทต่าง ๆ ย่อมมีหนักมีเบาเหมือนกัน แต่ส่วนมากหนักด้วยกันทั้งนั้นแหละ หากเราจะไปถือว่าหนัก แต่ผู้ที่ต้องการสิ่งที่เลิศประเสริฐกว่าสิ่งเหล่านี้ ไม่ได้มาถือสิ่งเหล่านี้เป็นอารมณ์พอให้เกิดอุปสรรคต่อการดำเนินของตน แล้วก็ผ่านพ้นไปได้โดยลำดับ

ธรรมะทุกบททุกบาทที่ประทานไว้แล้วนี้ เป็นธรรมะสด ๆ ร้อน ๆ ไม่มีคำวาทะคร่ำครวญผ่านมากี่ปีก็เดือนก็ตาม อยู่ในท่ามกลางแห่งความเหมาะสมทั้งนั้น เหมาะสมกับการบำเพ็ญของเราที่จะให้เป็นคนดีตามสติกำลังความสามารถของเรา และเหมาะสมกับการปราบ

ปรามกิเลสทุกประเภท ให้ขาดสะบั้นหันเหตกลงไปจากจิตใจไม่มีเหลือได้ด้วยกันทั้งนั้น ทั้ง ครั้งพุทธกาลและครั้งนี้ ไม่มีอะไรผิดแผกแปลกต่างกันไปเลย นอกจากความพากเพียร ความอุตสาหะพยายาม ความโง่ความฉลาดของเราเท่านั้นมีต่างกันกับท่าน ผลจึงต้องต่างกันเป็นธรรมดา เพราะฉะนั้นจึงต้องยึดหลักของท่านมาเป็นเครื่องดำเนินให้ดี

สติตั้งให้ดี สติเป็นของสำคัญมากในวงความเพียร ถ้าขาดสติไปเสียก็เท่ากับขาดความเพียรไปพร้อมในขณะเดียวกัน ขาดไประยะสั้นยาวเพียงไรก็ชื่อว่าความเพียรขาดไประยะสั้นยาวเพียงนั้น แม้จะนั่งอยู่หรือเดินจงกรมอยู่ก็ไม่ให้ชื่อว่าความเพียร เพราะขาดประโยคแห่งงานที่สืบทอดกัน มีสติเป็นผู้ควบคุมสำคัญปราศจากไม่ได้ ที่ว่าขั้นปัญญา สติกับปัญญาต้องกลมกลืนกันไป แต่ถึงขั้นนั้นแล้วเราไม่ต้องพูดแหละ ขั้นล้มลุกคลุกคลานนี่ซิ ขั้นขาดแล้วติด ติดแล้วต่อกันยุ่งไปหมด ขาดแล้วต่อไม่ได้ก็มี สติขาดไปเอามาต่อก็ไม่ได้เพราะไม่สนใจจะต่ออ่อนแอปกเปียกไปหมด อย่างนี้ไม่ใช่ทางของพระพุทธเจ้า

ให้มีความเข้มแข็งมีความอดทน มีความพินิจพิจารณาใคร่ครวญทุกสิ่งทุกอย่างที่มาเกี่ยวข้องกับตน นี้ชื่อว่าเพศของนักบวชเป็นอย่างนี้ พระพุทธเจ้าเป็นอย่างนี้ พระสาวกทั้งหลายท่านเป็นอย่างนี้ ให้พินิจพิจารณาทุกสิ่งทุกอย่างที่มาเกี่ยวข้องสัมผัสสัมพันธ์กับอายตนะภายในคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของเรา สัมผัสเพื่อจะเกิดเรื่องทั้งนั้นแหละ แล้วเรื่องนั้นเป็นเรื่องดีหรือเรื่องชั่ว เอาสติปัญญาเข้าไปจับพินิจพิจารณาให้ทันกับเหตุการณ์ เรื่องก็ระงับไป ถ้าเป็นเรื่องไม่ดีก็ระงับไป ถ้าเป็นเรื่องดีก็เป็นการส่งเสริมเรื่องนั้นให้มีกำลังมากขึ้นไปโดยลำดับด้วยการพินิจพิจารณา ด้วยความไม่ประมาท คือความมีสติ

นี่เป็นหลักของการภาวนา เป็นหลักของการปฏิบัติ สำหรับผู้จะให้ถึงจุดหมายปลายทางที่ตนตั้งไว้ได้อย่างไรโดยไม่ต้องสงสัย หลักเหตุต้องให้เกี่ยวโยงกันไปโดยลำดับอย่าให้ขาดวรรคขาดตอน

อย่าลืมว่าภาระที่เรากำลังดำเนิน เรากำลังแบกหามอยู่เวลานี้ ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดในโลกทั้งสามนี้จะมาช่วยจุดช่วยลากช่วยแบ่งหนักแบ่งเบาออกจากใจของเราได้ ครูบาอาจารย์ก็เป็นแต่เพียงผู้ให้อุบายวิธีการต่าง ๆ ดังพระพุทธเจ้าท่านสอนไว้ว่า ตมฺเหติ กิจจํ อาตปฺปิ อกฺขตาโร ตถาคตา งานถอดถอนกิเลสทั้งมวลเป็นหน้าที่ของเธอทั้งหลาย หรือของท่านทั้งหลายจะทำเอง พระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นผู้ชี้แนวทางหรืออุบายวิธีการให้เท่านั้น ไม่ใช่เป็นผู้ไปแก้ไปถอดถอนกิเลสให้

เมื่อเป็นเช่นนั้นเราอย่าหวังพึ่งผู้ใด อุตฺตา หิ อุตฺตโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่งของตน เมื่อได้รับโอวาทจากครูจากอาจารย์มาแล้ว ให้ยึดเข้ามาเป็นหลักต่อสู้กับสิ่งที่ป็นข้าศึกฝังจมอยู่

ภายในจิตใจนี้ ให้ออกได้ด้วย อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ เป็นต้นเป็นเนื้อเป็นหนังของตน ตนเป็นผู้ต่อสู้เพื่อตนเอง เพื่อชัยชนะของตนเอง เพราะคำว่าแพก็เราเป็นผู้แพ้ คนอื่นไม่แบ่งมาแพกับเราได้ แบ่งหนักแบ่งเบาให้เราแพน้อยลง คนอื่นแบ่งเอาไปบ้างอย่างนี้ไม่มี เราแพก็ต้องแพเต็มเม็ดเต็มหน่วย เมื่อชนะก็ต้องเอาให้ชนะเต็มเม็ดเต็มหน่วย การที่จะเอาให้ชนะเต็มเม็ดเต็มหน่วยเต็มอรรถเต็มธรรม ต้องประกอบการต่อสู้ให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย เต็มสติกำลังความสามารถ ด้วย อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ ของเราเอง นั่นแหละผลจึงจะปรากฏขึ้นมา

คำว่า อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่งของตนนี้ ฟังเผิน ๆ แล้วไม่มีใครอยากจะทำเชื่อ แต่เวลาปฏิบัติเข้าไปแล้วยอมรับเอง จึงได้ทราบว่า อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ นี้เป็นธรรมละเอียดมากทีเดียว ก็ผู้ละเอียดเป็นผู้สอนนี้ ไม่ใช่คนโง่เขลาเบาปัญญาหุนหาวตาบอดมาสอนธรรมนี้ พระพุทธเจ้าเป็นคนหุนหาวตาบอด เป็นคนโง่เขลาเบาปัญญาเมื่อไร ธรรมที่สอนเหล่านี้ ออกมาจากพระพุทธเจ้าทั้งนั้น ใครจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็เป็นเรื่องของความโง่ความฉลาดของคนนั้นเท่านั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความที่พระพุทธเจ้าโง่ สอนธรรมไม่ถูก มันขึ้นอยู่กับผู้ฟังผู้พิจารณา เมื่อถึงขั้นความเพียรที่เป็น อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ อย่างชัดเจนแล้วแยกกันไม่ออกกับพระโอวาทนี้ ยอมกราบสนิทเพราะประจักษ์อยู่กับตัวเองว่าไม่มีใครจะช่วยเราได้

ดังที่เคยกล่าวเสมอว่า เวลาจนตรอกจนมุมนั้นนะ เป็นเวลาที่สติปัญญาจะฟิตตัวเต็มที่เพื่อหาทางออก ด้วยการต่อสู้โดยวิธีต่าง ๆ สติปัญญาทุ่มกันลงให้หมดชีวิตจิตใจ เป็นก็เป็นตายก็ตาย นั่นละ อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ ตรงนั้นใครช่วยไม่ได้ สติปัญญาที่เกิดขึ้นในเวลาจนตรอกจนมุมนั้นแล อยู่เฉย ๆ ไม่จนตรอกมันไม่ได้ใช้ความคิดคนเรา

เมื่อเข้าจนตรอกถูกทุกข์ถูกเหตุการณ์บังคับบีบคั้นเข้าโดยลำดับ ๆ จนหาทางออกไม่ได้แล้ว ทำไมคนเรายังจะยอมตายอยู่เฉย ๆ เมื่อพอมีทางออกได้อยู่ เพราะฉะนั้นจึงต้องคิดต้อค้น ยิ่งผู้ต้องการฆ่ากิเลสอาสวะทุกประเภทไม่ให้เหลืออยู่ในใจแล้ว จะไปถอยได้ยังไง ก็ขณะนี้เป็นอย่างที่ต่อสู้กับข้าศึกศัตรูอย่างเต็มเหนี่ยวกันอยู่แล้วจะถอยได้ยังไง ถอยไม่ได้ นอกจากจะเอาให้ทะลุไปเท่านั้น ไม่ทะลุก็ตาย ไม่ตายก็ให้ทะลุ ถึงจุดหมายปลายทาง ถึงชัยชนะอันสมบูรณ์เต็มที่

นี่ละ อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ เห็นเด่นชัด กับคำที่ว่าคนเราไม่ได้โง่อยู่ตลอดไป เมื่อถึงคราวจนตรอกจนมุมแล้ว ฟิตตัวเองขึ้นมาได้ ช่วยตัวเอง จนหลบหลีกปลีกตัวออกไปได้ ได้ชัยชนะขึ้นมาในขณะที่จนตรอกเป็นลำดับลำดับไม่สงสัย นี่เคยได้ดำเนินมาแล้วจึงได้นำมาสั่งสอนหมู่เพื่อน ให้เป็นที่ลงใจ อย่าท้อถอยปล่อยวางธรรมบทนี้ คือ อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ จะพันภัยไม่สงสัย

สติปัญญาให้นำมาใช้ย่ออยู่เฉย ๆ ภาวนาก็อย่าให้กิเลสตัวซี่้เกียดเข้าไปแทรกในความสงบ พอมีจิตใจสงบบ้างแล้วก็ซี่้เกียดพินิจพิจารณาเสีย อยากจะสงบอยู่นั้น หลังจากนั้นก็กังวลเหงาหวานอนสัปหงกงกกัน ใช้ไม่ได้ เวลาตั้งใจทำความสงบก็ให้เป็นความสงบภายในจิตใจจริง ๆ ด้วยเจตนา ด้วยความมีสติ อันเป็นงานสืบเนื่องกันอยู่โดยลำดับในขณะประกอบความพากเพียรนั้น ไม่ให้ขาดวรรคขาดตอน

ถึงกาลเวลาที่ควรจะพินิจพิจารณา ก็ให้เปลี่ยนงานจากความสงบมาสู่ความคิดค้น พิจารณาหาเหตุผล ตามสภาวะธรรมซึ่งมีอยู่ในชั้นของเรานี้เป็นสำคัญ มีอยู่ในรูปคือกาย เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้ซึ่งออกมาจากใจ ใจเป็นผู้รับผิดชอบ มันอยู่ที่นี้ เวลาจะพิจารณาก็พิจารณาตามสิ่งเหล่านี้ เปลี่ยนอาการเท่านั้น แล้วก็ทำด้วยความจงใจอย่าสักแต่ว่าทำ

นี่เวลาดูหมู่ดูเพื่อนทำให้อดทนระอาใจเหมือนกัน ดูกิริยาที่ทำสิ่งนั้นสิ่งนี้มักจะไม่ค่อยมีความแยบคาย อันนี้สื่อถึงเรื่องปัญญา มันบอก ออกมาภายนอกจะแสดงความโง่ความฉลาด มันไม่แสดงออกมาจากใจจะแสดงมาจากไหน มาเป็นกิริยาทางกาย ทางวาจา ความประพฤติ การกระทำต่าง ๆ มันบอกอยู่นั้น เพราะฉะนั้นจึงได้พูดย้ำแล้วย้ำเล่าอยู่เสมอว่า ปัญญา ๆ

การฆ่ากิเลสทุกประเภทเราพูดได้อย่างเต็มปากว่า ต้องเป็นปัญญาทั้งหมด สมาธิเป็นแต่เพียงว่าตะล่อมกิเลสให้เข้าสู่จุดรวมตัวไม่ฟุ้งซ่านรบกวนใจเท่านั้น ที่เรียกว่าจิตสงบก็คือกิเลส มันนอนกัน เหมือนกับตะกอนนอนกันโอง นอนกองอยู่ในนั้น แล้วจะปฏิบัติต่อตะกอนอย่างไร บ้างนั้นเป็นอีกแง่หนึ่ง นั้นเป็นเรื่องของปัญญา จิตของเราสงบ สงบตัวเข้ามา ไม่วุ่นวายกับสิ่งนั้นสิ่งนี้ นี้เรียกว่าจิตสงบตัว

สมถธรรมทำให้กิเลสสงบตัวเข้ามา แต่เวลาที่แยกจะแยกกิเลสแต่ละประเภทออกมา ฆ่ามาทำลายเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริงนี้ต้องใช้ปัญญาทั้งนั้น ถึงสงบมันจะยึด แยะออกไปมันก็ยึด อยู่ในภายในมันก็ยึดชั้นทั้ง ๕ นี้ หหมดทั้งดวงใจ ถึงสงบมันก็ยึด เพราะฉะนั้นจึงต้องได้คลี่คลายออกมาถึงเวลาที่จะทำลายกันแล้ว คลี่คลายออกมาด้วยปัญญา พินิจพิจารณาให้เห็นแจ่มแจ้งชัดเจน พอเข้าใจเต็มที่แล้วมันปล่อยของมันเอง

เช่นอย่างรูปกายนี้ กายของเราทุกสัดทุกส่วนเรียกว่ากองรูป ชั้นนี้แปลว่ากองหรือแปลว่าหมวด พิจารณากองรูปได้แก่ร่างกายนี้ จะพิจารณาตรงไหนก็พิจารณา พิจารณาหนักก็ซึมซาบเข้าไปถึงเนื้อถึงเอ็นถึงกระดูกถึงภายใน ซึ่งเต็มไปด้วยความปฏิกูลโสโครกพอ ๆ กันทั้งภายนอกภายใน พอดูได้อยู่บ้างแม้จะเป็นของสกปรกแต่เป็นส่วนละเอียดก็คือผิวหนังเท่านั้นปกปิดเอาไว้ มันก็ยังมีเชื้อขี้โคลเต็มอยู่แล้ว เป็นขี้ทั้งหมด บนศีรษะกิเลสหรือสิ่งเหล่านี้ก็ไม่นิยมว่าสูงกว่าตำมันมีทั้งนั้น เพราะฉะนั้นการพิจารณารูปกายเราจะพิจารณาตรงไหนมันก็วิ่งทั่วถึงกัน

หมด เพราะเป็นความจริงเท่ากัน

ถ้าพูดถึงเรื่องอสุภะอสุภัง เป็นสิ่งที่น่าเกลียดน่าชยะแขยง ไม่น่ายึดน่าถือมั่นก็เหมือนกัน จะพิจารณาเป็น อนิจจัง ความแปรสภาพ ทุกส่วนมันแปรเหมือนกันหมด ไม่มีส่วนไหนที่จะยับยั้งตั้งตัวอยู่โดยไม่เดินตามทาง อนิจจัง ทุกขัง อนตตตา มันเกี่ยวโยงกันไป ทำหน้าที่พร้อม ๆ กันไปจนกระทั่งมีความรู้แจ้งเห็นจริงประจักษ์ด้วยปัญญาแล้ว ใจที่มันเคยยึดถืออยู่อย่างเหนียวแน่นมันคงก็คือกายนี้แลเป็นสำคัญ แม้เช่นนั้นมันก็ทนไม่ได้ เมื่อได้เห็นความจริงประจักษ์ด้วยปัญญาแล้ว จิตถอนตัวออกมาได้ทันที อุปาทานในชั้นนี้คือรูปชั้นนี้ถอนตัวออกมาได้ด้วยปัญญา นี่ก็เลสประเภทหลงกาย ประเภทยึดกายเพราะความหลงนี้ ถอนออกมาได้ด้วยปัญญาพิจารณาใน ๓ สถาน ๔ สถานนี้ คืออสุภะอสุภัง ทุกขัง อนิจจัง อนตตตา พ้นจากนี้ไปไม่ได้

ถ้าใจได้ซึ่งถึงธรรม ๓-๔ อย่างนี้แล้วก็ปล่อย ปล่อยอุปาทานความยึดมั่นในกาย เวทนาที่เกิดขึ้นภายในภายในจิตมันก็เป็นตัว อนิจจัง ทุกขัง อนตตตา เหมือนกัน ไม่ว่าจะสุข ไม่ว่าจะทุกข์ ไม่ว่าจะเฉย ๆ มันเป็นไตรลักษณ์เหมือนกัน พลิกออกมาแต่ว่าเป็นอสุภะอสุภังก็ได้ในฝ่ายรูปชั้นนี้เท่านั้น พลิกออกมานิดหนึ่งก็มาเป็นไตรลักษณ์นี้เสีย เพราะไตรลักษณ์เป็นที่รวมแห่งธรรมทั้งหมด

สัญญา ความจำได้หมายรู้ สังขารความคิดความปรุงภายในจิตใจ วิญญาณความรับทราบในขณะที่รูป เสียง กลิ่น รส เป็นต้นมาสัมผัส ตา หู จมูก ลิ้น กาย เป็นต้น เกิดแล้วดับไป ๆ ประกาศตัว อนิจจัง ทุกขัง อนตตตา อยู่ในตัวอย่างสมบูรณ์ของเขา ถ้าสติปัญญาได้พิจารณาพิจารณาตามความสมบูรณ์ของไตรลักษณ์ที่ประกาศกวางอันอยู่ภายในชั้นนี้ โดยตลอดทั่วถึงแล้ว ทำไมใจจะไม่ปล่อย

การยึดไว้ถือไว้เพราะความสำคัญผิดต่างหาก เมื่อความเข้าใจอันถูกต้องแล้วก็วางลงสู่ความจริงให้ถูกต้อง ไม่ยึดไม่ถือให้หนักหน่วงถ่วงหัวใจเปล่า ๆ ได้รับความทุกข์ความทรมานมากมายเพียงไรเพราะความยึดมั่นถือมั่นสำคัญผิด ไปแบกหามสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นเราเป็นของเรา คือความเป็นพิษเป็นภัยได้ถอนออกหมดด้วยปัญญา นี่ละหลักของการพิจารณาเป็นอย่างนี้

เมื่อถอนไปหมดแล้วมันไปไหนที่นี่ ก็เลสมันมาเที่ยวชุ่มเที่ยวชอนอยู่ตามรูปทุกสัดทุกส่วนของรูป ทุกอาการของรูปก็ถูกทำลายไปแล้วด้วยปัญญา เวทนา ความสุข ทุกข์ เฉย ๆ ทางส่วนร่างกายนี้ ก็รู้เท่าทันแล้ว ถอนอุปาทานจากความสุข ความทุกข์ ความเฉย ๆ ว่าเป็นเราเป็นของเราเสียแล้ว สัญญา ความจำได้หมายรู้ ก็ถอนจากความเป็นเราเป็นของเราเสียแล้ว มอบให้อนิจจัง ทุกขัง อนตตตา อันเป็นความจริงประเภทหนึ่งไปเสีย สังขาร วิญญาณ ก็เหมือนกัน มอบลงสู่ความจริงของเขาด้วยปัญญาอันเห็นชอบของเรา

ที่นี้กิเลสที่จะไปชุ่มชอนอยู่ในรูปก็ไม่มี เพราะถูกถอดถูกถอนออกไปโดยลำดับ ถูกฆ่า ถูกฟันโดยลำดับ สะพานที่เกี่ยวข้องออกไปไปไกลไปไกล ออกไปหา รูป เสียง กลิ่น รส ออกไป จากตา หู จมูก ลิ้น กาย ออกไปสัมผัสสัมพันธ์กับรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสต่าง ๆ ก็ถูก ทำลายลงไปหมด ไม่มีที่สืบต่อ แม้อายตนะภายในก็ถูกทำลายลงไป กองรูปก็ทำลายลงไปด้วย ปัญญา กองเวทนา กายเวทนาจึงถูกทำลายลงไปด้วยปัญญา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็ถูก ทำลายลงไปด้วยสติปัญญา

กิเลสประเภทต่าง ๆ ที่เคยหลบเคยซ่อน เคยยึดเคยถือให้เป็นเครื่องกีดขวางจิตใจ บีบ คั้นจิตใจอยู่กับสิ่งเหล่านี้ ได้ถูกทำลายไปหมดแล้ว นี่ละการพิจารณาทางด้านปัญญา แล้วกิเลส จะไปไหน บริษัทบริวารถูกฆ่าถูกทำลายไปหมดแล้ว ก็เหลือแต่องค์กษัตริย์ใหญ่ของมันเท่านั้นเอง ท่านเรียกว่าอวิชา ไม่มีสมุนไม่มีทางออกหากินเสียแล้ว ออกมาทางรูป ทางเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณก็ออกไม่ได้ถูกตัดสะพานแล้ว ออกไปรูป เสียง กลิ่น รสก็ยิ่งไกล ถูกตัดเข้ามา โดยลำดับ ๆ จนกระทั่งในขั้นนี้ก็ตัดขาดหมดแล้วไม่มีที่ต่อ เพียงเท่านี้เราก็ทราบได้ชัดว่า จิตนี้ เป็นตัวการแห่งการเกิดการตาย ยังไม่ถึงขั้นดับอวิชชาก็ตาม

เพียงเท่านี้ก็ทราบได้ชัดแล้วว่า ตัว อวิชาปัจจุบันนี้ พาให้สืบหน่อต่อแขนงออกไป กว้างแคบขนาดไหนไม่มีประมาณ ให้เกิดภพเกิดชาติที่นั่นที่นี้เป็นไปเพราะอันใดก็รู้ชัด นี่เวลา ขาดลงไปโดยลำดับ ๆ ไม่มีเงื่อนต่อแล้ว ก็ทราบชัดว่าเงื่อนต่อที่จะไปให้เกิดภพเกิดชาติในภพ นั้นภพนี้อีกอันเป็นส่วนหยาบ ๆ ทั้งหลายไม่มี นอกจากส่วนละเอียดยังมีอยู่ในตัวของมัน มันก็ รวมตัวเข้าไปอยู่ในจิต จิตกับอวิชชากลมกลืนเป็นอันเดียวกัน นั้นเห็นไหมความแยกคายของ กิเลส

ผู้ปฏิบัติถ้าไม่ได้ปฏิบัติไม่ได้เจอไม่รู้ว่ากิเลสแหลมคมขนาดไหน ละเอียดลลออกขนาด ไหน เพียงแต่สมุนของมันที่แสดงตัวออกมาเท่านั้นก็หลงกันเต็มโลกเต็มสงสารแล้ว เหตุใดเรา จะไปสามารถรู้จักศรัทธาของกิเลสทั้งหลายได้ง่าย ๆ จึงต้องถากต้องถางตัดตัดต้องฟันเข้าไป ๆ แม้ที่สุดจนถึงจุดที่จะถึงปากถึงท้องอยู่แล้วมันก็ยังเอายาพิษไปวางไว้ตรงนั้นอีก ดิดที่นั่น ไปยึด จิตซึ่งเต็มไปด้วยยาพิษคืออวิชชานั้นว่าเป็นเราเป็นของเราจนได้ นั้นถึงว่ามันเอายาพิษไปฝังไว้ นั้นแล้ว เมื่อยึดนั้นก็เอาอีก ถึงจะไม่เกิดภพน้อยภพใหญ่ก็ตาม แม้ภพที่เป็นสุขและแนวแน่ต่อ ความหลุดพ้นก็เป็นการล่าช้า ยังถูกหลอกของอวิชชาอยู่จนได้นั้นแล

เพราะฉะนั้นปัญญาเมื่อได้ฟาดฟันหันแหลกเข้าไปโดยลำดับ เชื้ออยู่ที่ไหนเป็นต้องติด ตามเข้าไป เชื้ออันเป็นข้าศึก จอมข้าศึกอันแท้จริงคืออะไรอยู่ที่ไหน หนีจากใจได้หรือ มันต้อง พิจารณาเข้าไป ตอนนั้นชิตอนไปเจออวิชาให้มันกล่อม นั้นเราจะเห็นได้ว่าอวิชาละเอียด ขนาดไหน พอไปถึงจุดนั้นก็ว่าตัววิเศษวิโสัสัจจรรยเกินโลก มีความสง่าผ่าเผย มีความสว่าง

กระจ่างแจ้ง มีความมองอาจกล้าหาญ มีแต่เรื่องอวิชชาตัดทิ้งนั้น ตบตาปัญญาเสียไม่รู้ตัว สติปัญญาเลยกลายเป็นองครักษ์ไปรักษาอวิชชาอย่างไม่รู้ตัว

นั่นเห็นไหม ถึงขั้นสติขั้นปัญญาอัตโนมัติก็ตามยังต้องหลงกลอวิชชาจนได้ ถ้าไม่มีผู้แนะไว้ก่อนอย่างไรต้องเป็นอย่างนี้ ก่อนที่จะผ่านไปไม่ได้ไม่เร็วกว่าก็ต้องติดเสียก่อน ถ้ามีผู้แนะไว้ก่อนแล้ว พอไปถึงจุดนี้ตามหลักความจริงของตนประจักษ์แล้ว ก็เข้าใจได้เอง อ้อ ตรงนี้เผลอที่ ท่านว่าอย่างนั้น ๆ สติปัญญาก็ใส่เข้าไปทันที พังทลายเลยไม่ได้ชักช้า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็ไปรวมอยู่นั้นหมด

ส่วน อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ นี่มันหมดปัญหาไปแล้ว ผ่านไปแล้วไม่มาอยู่ ว่าอันนี้เป็น อนิจจัง นี่เป็น ทุกขัง นี่เป็น อนัตตา เมื่อผ่านไปแล้ว ๆ สิ่งเหล่านี้เป็นทาง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นไตรลักษณ์เป็นทางเดินเพื่อความหลุดพ้น เมื่อผ่านพ้นไปถึงไหน ๆ แล้ว สิ่งที่ผ่านมาไปแล้วมันก็หมดความหมายไม่ว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาไป โดยลำดับ ไม่ต้องมาเสกมาสรรกันอีก ที่นั่นนั้นก็ไปรวมตัวอยู่กับอวิชชา เพราะเป็นสมมุติด้วยกัน อวิชชาก็เป็นสมมุติ สมมุติสุดยอดของสมมุติ ละเอียดสุดยอด อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็ละเอียดสุดยอดอยู่ในอวิชชานั้น สติปัญญาอันเป็นฝ่ายมรรคซึ่งเป็นสมมุติด้วยกันก็สุดยอด

ผู้ปฏิบัติทั้งหลายพึงสังเกตให้รอบคอบ ไม่งั้นติดและทำให้ล่าช้าในการดำเนิน และอย่าเข้าใจว่าเป็นสูงเป็นต่ำ เป็นที่ยึดเป็นที่ไว้ใจที่ต้องใจเมื่อพิจารณาเข้าไป เมื่อถึงขั้นที่จะทำลายกันแล้วนั้น อันนี้แลที่เรียกว่าจะว่าชิปปาภิญญาหรือว่าอุคฆฏัตถุญญาก็ได้เมื่อถึงขั้นนี้แล้ว ไม่นานเป็นชั้นละเอียด ถ้าวางงานก็ง่ายแล้ว มีแต่ยุบยิบ ๆ อยู่ภายในจิตเท่านั้น นอกนั้นหมดปัญหาไป โดยประการทั้งปวง ประหนึ่งว่าเราไม่เคยพิจารณามาเลย คือจิตไม่สนใจกับสิ่งใดทั้งนั้น เพราะไม่ติดใจ ปล่อยมาแล้ว วางมาแล้ว รู้แล้วเห็นแล้วไปยุ่งทำไม มันรู้เอง ตรงไหนที่ยังมีสัมผัสสัมผัสอันติดติดอยู่ ตรงนั้นแหละเป็นจุดที่อยู่ของข้าศึก จึงต้องรบกันที่ตรงนั้น ฟาดฟันฟันแหลกกันที่ตรงนั้น

พอจุดสุดท้ายพังทลายลงไปด้วยปัญญาอันทันสมัยแล้วก็หมดปัญหาโดยสิ้นเชิง จะพิจารณาว่าอันนี้เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อะไรอีก ใจเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ได้ยังไง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นทางเดินเพื่อพระนิพพานต่างหาก ใจที่บริสุทธิ์แล้วเป็น อนัตตา ได้ยังไง ถ้าใจที่บริสุทธิ์แล้วเป็น อนัตตา นิพพานเป็น อนัตตา นิพพานก็เป็นไตรลักษณ์ละชิ เป็นของอัศจรรย์อะไร เพราะฉะนั้นธรรมชาตินั้นจึงไม่มีสมมุติที่จะพูดว่าเป็น อตตตา หรือเป็น อนัตตา เพราะทั้งสองนี้เป็นสมมุติด้วยกัน

อันนั้นไม่ใช่สมมุติ พันวิสัยของสมมุติไปแล้ว ท่านจึงให้ชื่อเพียงว่าวิมุตติเท่านั้น แล้วก็

ไม่ขัดกับธรรมบทใดเหมือนคำว่า อนตฺตา ถ้าว่า อนตฺตา ก็ขัดกับไตรลักษณ์ ถึงพระนิพพาน มาเป็นไตรลักษณ์เสียเอง เป็นวิมุตติพ้นแล้วก็หมดปัญหา เมื่อถึงจุดนี้ว่าขิปภาภิญญา ก็ได้ เพราะเป็นขั้นเพียงขณะเดียวเท่านั้น อุกมภูตัญญูก็ได้ ทราบกลมายาของกิเลสทั้งมวลโดยลำดับ ๆ ไปถึงขณะนั้นยิ่งจะทราบเลย เรียกว่าอุคมภูตัญญูก็ได้ วิปจิตัญญูก็ได้ หากมีเหตุมีผลเป็น เครื่องเทียบเคียงตนเอง สอนตนเอง พิจารณาโดยลำพังตนเอง ฟังเทศน์ระหว่างอวิชชากับจิต หรือระหว่างขั้นธกกับจิต

ตั้งแต่เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณไปแหละ นี่เป็นเรื่องฟังธรรมทั้งกลางวันกลางคืน ไปตลอดสาย ส่วนรูปนี้เวลาชานีชานาญทางอสุภะแล้วก็ไปได้ พิจารณาทั้งกลางวันกลางคืน ยิ่ง ไปถึงขั้นอวิชชาด้วยแล้วเหมือนน้ำซับน้ำซึมไหลรินอยู่ทั้งแล้งทั้งฝน สติปัญญาชั้นละเอียดกับ กิเลสประเภทละเอียดตามต่อนกัน พิจารณากัน ต่อสู้กัน จนกระทั่งหมดสิ่งที่จะต่อสู้อัน หมด ข้ำศึก หมดสมมุติ หมดศัตถุภายในจิตใจแล้ว สติปัญญาที่หมุนตัวเป็นเกลียวอยู่เหมือน ธรรมจักรก็หมดปัญหาไปเอง เพราะสติปัญญาก็เป็นสมมุติฝ่ายแก้ สมุทัยก็เป็นสมมุติฝ่ายผูก มัด เมื่อฝ่ายนั้นซึ่งเป็นฝ่ายกิเลสสิ้นสุดลงไปหรือหมดปัญหาลงไปแล้ว สติปัญญาประเภทมรรค จะไปแก้อะไร ย่อมหมดปัญหาไปเช่นเดียวกัน

หากจะพูดกันว่าสติในหลักธรรมชาติ ปัญญาในหลักธรรมชาติ หรือว่าปัญญาญาณไปเสีย แต่ก็เป็นสมมุติด้วยกัน ธรรมชาติที่บริสุทธิ์นี้เท่านั้นเป็นวิมุตติ ไม่มีอาการ อันใดที่แสดงอาการ ออกอันนั้นเป็นสมมุติทั้งมวล อาศัยกันไปเพียงระยะชั่วขั้นธกแตกสลายเท่านั้น พอขั้นธกแตก สลายไปแล้วอันนี้ก็หมดปัญหา อาการทั้งมวลนี้ก็กันไปตามสมมุติทั้งหมด ส่วนวิมุตตินั้นไม่ใช่ นักโทษไม่ใช่ผู้ต้องหา จะต้องไปเที่ยวหาตั้งชื่อตั้งนาม ไปหาค้นคว้าว่าไปอยู่ที่ไหน ๆ อะไร ถ้า เป็นผู้ต้องหาที่จะต้องตามจับควบคุมตัวมาลงโทษ นั้นเป็นวิมุตติ

ขอให้เป็นเถอะใครเป็นก็รู้ได้ทุกคนนั่นแหละ สนฺทสิฏฺฐิโก พระพุทธเจ้าไม่ได้ผูกขาด มอบให้กับผู้ปฏิบัติทุกคนจะพึงรู้โดยลำพังตนเอง สนฺทสิฏฺฐิโก จะเป็นผู้พึงรู้เองเห็นเองด้วยการ ปฏิบัติตามสติปัญญาของตนเอง ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ ท่านผู้รู้ทั้งหลายจะพึงรู้จำเพาะ ตน มันก็หมดปัญหา

นั่นแหละหนักมาขนาดไหน ทุกข์มาเพียงไรก็ตาม เมื่อมาถึงจุดนี้แล้วมันลบล้างกันหมด เรื่องความทุกข์ทั้งหลาย ไม่เสียดายความเพียรของตนที่ทำมาหนักเบามากนักน้อยเพียงไรแทบล้ม แทบตาย ไม่ได้เสียดายกำลังความเพียรที่ทำอยู่นั้นด้วยความทุกข์ยากลำบาก เพราะคุณค่าเกิน คาดเกินหมาย เป็นธรรมล้ำค่า ทำไมเราจะต้องมาถือความทุกข์ความลำบากซึ่งเปรียบเหมือน มูตรเหมือนคู่นี้เป็นอุปสรรค แล้วเราจะเห็นธรรมอันประเสริฐที่เป็นเครื่องลบล้างสิ่งเหล่านี้ได้ ยังไง ต้องคิดอย่างนั้นนักปฏิบัติ

อย่าท้อถอยอ่อนแออันเป็นกลมายาของกิเลสทั้งมวล มีอยู่รอบจิตใจของเรา พวกกันคิดอ่านไตร่ตรองให้ตีทุกสิ่งทุกอย่าง จะเป็นไปด้วยความราบรื่นดีงาม สมนามว่าเราเป็นผู้มาชำระกิเลส อย่าให้กิเลสมาเหยียบย่ำทำลายหัวใจเรา กิริยามารยาทอาการแสดงออกทุกแง่ทุกมุมอย่าให้เป็นเรื่องของกิเลสทั้งมวลดังที่เคยเป็นอยู่ ให้เป็นเรื่องของธรรมได้มีโอกาสแสดงออกบ้าง ด้วยความพยายามของเรา สมกับนามว่าเป็นนักปฏิบัติ เป็นนักต่อสู้ เป็นนักใคร่ครวญ เพื่อความรู้ความฉลาด

วันนี้เทศน์เพียงเท่านี้

พูดท้ายเทศน์

พูดให้สติหมู่เพื่อนให้ข้อคิดอุบายวิธีต่อสู้กับกิเลส ไม่งั้นไม่ทันมันง่าย ๆ นะ ละเอียดสุดที่เดียว แต่เมื่อรู้เรื่องของมันเสียหมดจนปราบมันอยู่หมด พูดง่าย ๆ นะ แล้วมันจะแสดงอยู่ที่ไหนมันรู้ที่นี้ ไม่ว่ามันจะแสดงออกมากับคน ออกมากับสัตว์ทั้งหมด มันมีแต่เรื่องอันเดียวทั้งนั้น พอเรารู้ทันมันแล้วมันก็หมดหนทางทำลายเรา กิเลสนี้ละเอียดเอาจริง ๆ นะ หมดเนื้อหมดตัวนี้ที่มันทั้งนั้นครอบอยู่หมดทุกชุมชน เพราะฉะนั้นจึงแก้มันยากนะ ต้องเอาจริง ๆ ใช้ความพินิจพิจารณา ใช้ความอดความทนพากเพียร เอาให้เต็มที่เต็มฐาน เพราะเราตั้งหน้าตั้งตาจะเอาชนะมันอยู่แล้ว จะให้แพ้มันมันสมควรหรือกับเราผู้ตั้งใจจะเอาชนะมัน แต่แล้วกลับแพ้มันอย่างหลุดลุ่ย ๆ ฟังแต่ว่าหลุดลุ่ย ๆ นั้นเถอะ ไม่เป็นท่าอะไรเลย

นี้ได้เคยปฏิบัติมา โอโฮ พิจารณาย้อนหลัง แหม บางทีจะร้องห่มร้องไห้และน้ำตาร่วง คิดดูอย่างตอนจิตเสื่อม แหมมันเสียใจเสียจน ถ้าเป็นทางโลกก็เรียกว่าผูกโกรธผูกแค้น พอได้ที่เท่านั้นละแหม ที่นี้กำลังทางความเพียรความเป็นนักต่อสู้ไม่ทราบมาจากไหน ถ้าเราเทียบแบบโลกนะ ฆ่าคนได้ฆ่าฆ่ากันได้เพราะเหตุนี้เอง มันเคียดแค้นอย่างถึงใจ แต่นี่มันเป็นเรื่องของธรรมไม่จัดว่าเป็นกิเลสเสีย เป็นฝ่ายมรรค คือพลังของธรรมขึ้นเต็มที่ต่อสู้กับกิเลส ถ้าเป็นทางโลกนี้ก็เรียกว่าเป็นสมุทัย เป็นความอาฆาตจริง ๆ อันนี้ไม่เป็นเช่นนั้น เป็นพลังของธรรมไม่ยอมที่จะให้แพ้ได้อีกต่อไป ให้เสื่อมอีกต่อไปได้

ตั้งแต่นั้นมาเหมือนเป็นอาจารย์เอกที่เดียว ไปที่ไหนมันพิศตัวของมันปิ้ง ๆ ไม่คุ้มกับใครเลยแหละ จ่อหัวมันอยู่นั้นเลย แล้วจิตก็ไม่เสื่อมเพราะกิเลสและธรรมไม่ชอบคนเชื่อนี้ เชอตรงไหนมันเข้าตรงนั้นละกิเลส ธรรมท่านก็ไม่ได้สอนให้เชื่อ สอนให้ฉลาด แต่สุดท้ายมันก็มาจมอยู่ในสมาธิจนได้ มันเอาช่องหนึ่งจนได้กิเลส

เวลาสมาธิได้อย่างใจแล้ว ที่นี้ก็เลยติดสมาธิเสียไม่ยากออกพิจารณาทางด้านปัญญา เห็นว่าลำบากลำบาก เข้าอยู่ในความรู้แน่วอยู่นั้นเดียว ไม่กระทบกระเทือนกับอะไรเพราะไม่

ออกมาสู้กับอะไรนี้ อยู่เท่าไรก็ได้ ก็ติดตรงนั้นเสีย กิเลสก็ไปกล่อมตรงนั้นอีกแหละ ติดสมาธิไม่เป็นกิเลสจะเป็นอะไร ความหลงความติด ความติดสุขมันก็เป็นสมุทัยเสีย แน่ะ มันเอาจนได้ นะ ยังดีพ่อแม่ครูอาจารย์ท่านยังมีชีวิตอยู่ท่านขนาบออกมันถึงออก ไม่งั้นไม่ยอมออกง่าย ๆ นะ

เวลาออกจากสมาธิเพื่อปัญญา มันก็ออกอย่างแหวกแนวเหมือนกัน นิสัยผมมันผาดโผนรู้เจ้าของ ผาดโผนจริง ๆ เพราะฉะนั้นครูอาจารย์ผู้มาสอนก็ต้องฉลาดจริง ๆ ถึงจะสอนได้อย่างพ่อแม่ครูอาจารย์ไม่มีทางตำหนิแล้ว เวลามันออกมันก็ออกอย่างผาดโผน ออกแบบไม่ยอมเข้า มีแต่จะออกทำเดี่ยว ว่ากิเลสตายด้วยปัญญา ก็เลยมีแต่จะเอาปัญญาไม่คำนึงถึงสมาธิเลย แล้วตำหนิสมาธิด้วยซ้ำว่านอนตายอยู่เฉย ๆ แน่ะ มันไม่พอดี เวลาผ่านไปถึงรู้ นั่นเป็นครุหมด

เวลาจะตายจริง ๆ ก็เข้าสมาธิ แต่บังคับเข้านะไม่งั้นไม่ยอมเข้า จะตายจริง ๆ ยังต่อสู้กันอยู่ไม่ถอย เพียงยกมือไปแปะ ๆ มันต้อยไม่ได้หมดกำลัง เอามือไปแปะ ๆ กัน เอาหมัดไปแปะ ๆ กัน มันไม่มีกำลังจะต้อยก็ยังไม่ถอยจิตนี้ นั่นละมันจะตายจริง ๆ ก็หมุนตัวเข้ามาสู่สมาธิ บังคับเข้า สุดท้ายก็เอาพุทโธกำกับนะ ไม่งั้นมันจะผิงออกไปทำงาน ไม่ใช่มันจะไปไหนนะมันจะผิงไปสู่งาน บังคับไว้อย่างขนาดนั้นทีเดียวผมนะ นิสัยมันผาดโผน บังคับไว้ ๆ เอาจริง เอาจริง พุทโธให้ถึยบไม่ยอมให้ออก สักเดียวจิตก็ค่อยสงบเข้ามา ๆ เพราะมันจริงทุกอย่างนี้ เวลาสงบก็จริงไม่ยอมให้ทำงาน จิตจะออกไม่ให้ออกบังคับไว้ โอ้ย เป็นภาระจริง ๆ เป็นภาระจริง ๆ ใส่เข้าไปมันก็สงบแนวลง โห เหมือนกับถอดเสื้อถอดหมอนนะ จิตมีกำลังวังชาเบาโหวงเทียวในตัวนี้ จิตแนว พักให้เต็มที่ เรื่องถอนไม่ต้องบอก พอแต่ปล่อยเมื่อไรจะออกผิงเลย ผิงก็ผิงใส่งานนะไม่ใช่ผิงไปไหนแหละ

พอถอนออกมาปั๊บก็ปั๊บเลย เอ้า ปล่อย มันกระหน่ำกัน ถ้าคมมีดก็เหมือนมีดได้ลับหินเรียบร้อยแล้ว คนก็ได้รับประทานอาหารได้พักผ่อนนอนหลับให้สบายแล้ว งานก็งานชิ้นนั้นมันทนไปได้ยังไง มีดก็มีดเล่มนี้แหละแต่ได้ลับหินแล้ว คนก็คนคนนี้ผู้ทำงานแต่มีกำลังวังชาแล้วพักผ่อนนอนหลับรับประทานอาหารเรียบร้อยแล้ว ฟินลงไป งานชิ้นนี้ไม่ท่อนี่ขาดสะบั้นไปเลยคราวนี้ แต่เพราะความตัวนั้นเองละ ความเห็นโทษมาก ความตัวน รับตัวน จิตจึงไม่อยากจะเข้าสมาธิ

ก็เห็นคุณค่าอยู่แต่มันก็เห็นคุณค่าแห่งการต่อสู้มากยิ่งขึ้นกว่าสมาธิ จนกระทั่งจิตผ่านของมันไปแล้ว มันพึดมันเหวี่ยงกันจนผ่านไปแล้วที่นี้ถึงมาเป็นบทเรียนทั้งหมด อุทธัจจะ ท่านว่าความฟุ้งซ่าน ไม่ใช่ฟุ้งซ่านไปโน่นนะ ความฟุ้งความเพลินในงานที่ตนทำ ที่ตนแก้กิเลสนั้น อุทธัจจะกุกกุงจะ ในนิวรรณ์ ๕ กับอุทธัจจะอันนี้ต่างกันคนละโลก มันเหมือนกันได้ยังไง

อุทัจจะในนิวรรณ์ ๕ ก็มีอยู่ในคนทั่ว ๆ ไป แต่อุทัจจะอันนี้จิตเพลินในการพิจารณา การต่อสู้กับกิเลส เพลินจนลืมหืมพักผ่อนในสมาธิ ท่านเรียกอุทัจจะ คือจิตไม่รอบตัวก็เป็น สิ่งโยชน์อันหนึ่ง มานะก็หมายถึงจิตดวงผ่องใสนี้แหละ ที่ว่ามานะ ๙ นั้น เอาผ่องใสนี้ยกขึ้น เป็นเขี้ยวเป็นเขวขึ้นมา ท่านถึงได้ว่า สามสามเป็นแก้ว ตนต่ำกว่าเขา สำคัญว่าต่ำกว่าเขา สำคัญ ว่าเสมอเขา สำคัญว่ายิ่งกว่าเขา ตัวเสมอเขา สำคัญว่าต่ำกว่าเขา สำคัญว่าเสมอเขา สำคัญว่ายิ่ง กว่าเขา ตนยิ่งกว่าเขา สำคัญว่าต่ำกว่าเขา สำคัญว่าเสมอเขา สำคัญว่ายิ่งกว่าเขา แก้วแล้วนั้น เอาอันนี้แหละเป็นเขี้ยวเป็นเขว พออันนี้พังลงไปแล้วเอาอะไรมาเทียบมาเคียง เอาอะไรมาพืด มาเหยียงกันไม่มี เขี้ยวเขาก็หมดไปแล้ว

เขี้ยวเขาก็เขี้ยวเขาของอวิชชาปัจจุยา สงฺขารานี้ นั้น พอต่ออยเขี้ยวมันหักลงไปแล้ว จะ เอาอะไรมาแข่ง อยากสู้กับอะไรอีก อยากสู้ก็ไม่อยากสู้ กล้าก็ไม่กล้า กลัวก็ไม่กลัว ความกล้า ความกลัวมันก็เป็นกิเลสทั้งมวล นี้ละที่ว่ามานะ ๙ พอจากอวิชชานี้แล้วถืออะไร มันไม่มีที่ถือนี้ จะไปบอกให้มันถืออะไรอีก ลงในนี้หมดนั่นแหละ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทัจจะ รูปราคะ ก็ยินดีใน แต่สำหรับผมการปฏิบัติของผมผมว่ายินดีภาพภายในจิต เพราะเราปรากฏอย่างนั้น เป็นภาพภายในจิต ข้างนอกมันสละมาแล้ว มันเป็นภาพอันหนึ่งอยู่ภายใน มันก็มายินดีในการ พิจารณานี้

ความยินดีในการพิจารณานั้นแหละท่านเรียกรูปราคะ ไม่ได้เป็นราคะค้นหาแบบโลก ๆ ทั้งหลายเขาเป็นนะ แต่มันไม่มีศัพทอะไรที่จะมาใช้ให้เหมาะสมกับนี้ท่านก็ว่าราคะ คือความ เพลิน ความพอใจในการพิจารณาอยู่กับอันนั้น พอใจกับอันนั้น แต่มันไปปรากฏเป็นภาพภายใน ภาพภายนอกมันออกหมดแล้ว มันปล่อยทิ้งก็เป็นภาพภายใน พออันนี้ออกหมดแล้วมันก็ ว่างนี้

อรูปราคะมันไม่มีรูป ก็ยินดีในความว่างของตัวเองเสีย นี้พูดตามหลักปฏิบัติที่ประจักษ์ กับเจ้าของเราพูดได้อย่างนี้ หรือจะว่ายินดีในสุขเวทนาก็ยกให้ แต่มันไม่เด่นเหมือนเป็นความ ว่างนี้ มันว่าง ๆ หมด มองดูภูเขาทั้งลูก ตามันเห็นพอเป็นเงา ๆ นี้ แต่จิตมันทะลุไปหมด มอง ดูหินทั้งก้อนนี้ ก้อนใหญ่ ๆ เท่าภูนี้มองดูมันพอเป็นเงา ๆ แต่จิตมันว่างหมดแล้ว มองดูร่าง กายเจ้าของนี้ก็เหมือนกับเป็นเงา ๆ อย่างว่าอีกเหมือนกัน อันหนึ่งมันทะลุไปหมด

มันว่างถึงขนาดนั้น แต่หารู้ไม่ว่าตัวผู้ที่ไปว่าเขาว่างมันไม่ได้ว่างนี้ เหมือนกับคนที่อยู่บน หัวตอหนึ่งมองไปที่ไหนมันก็ว่างไปหมด แต่หัวตอที่ยืนเหยียบอยู่นั้นมันไม่ดู มันว่างที่ไหนก็หัว ตอนั้นนะ มันไม่ดูตรงนั้นซิ การพิจารณาทางภาคปฏิบัติสำหรับผมเองเป็นอย่างนั้น ก็ยกให้ ตามถนัดมันกลางเนื้อชอบกลางยา ผมมันมาถนัดเอาความว่าง มันติดอยู่ในความว่าง อรูปราคะ ยินดีอยู่ในความว่าง เพลินอยู่ในนั้น ฝึกซ้อมกันอยู่นั้นเอากันอยู่นั้น มานะก็ถือจิต อุทัจจะ

ความเพลินในการค้นคว้าการพิจารณา

อวิชชาที่ถือตัวนี้แหละ พออันนี้หมดแล้วถืออะไร ก็มันถืออยู่ตรงนั้น มันติดอยู่ตรงนั้น ก็ถือตรงนั้นยินดีในนั้น พออันนั้นหมดไปแล้วไม่เห็นไปยินดีกับอะไร ไม่เห็นไปถืออะไรไปติดอะไร ที่นี้พออันนี้หมดไปแล้วมันก็ว่าง ว่างรอบตัวที่นี้ มันไม่ว่างอยู่กับตรงนั้นตรงอวิชชา เหมือนกับที่เราขึ้นเหยียบอยู่บนหัวตอ อวิชชาเป็นเหมือนหัวตอ มองไปทางไหนว่างหมด แต่หัวตอที่เรากำลังเหยียบอยู่บนนั้นไม่ได้มองลงไป มันไม่ว่างตรงนั้น พอย้อนมาดูหัวตอที่เราเหยียบหัวตอก็พังไปด้วยกัน ที่นี้ก็ว่างไปหมด ว่างเป็นชั้น ๆ นี่เราก็กุญแจและพิมพ์ออกเป็นหนังสือแล้ว ออกเป็นกัณฑ์เทศน์แล้วอยู่ในแวนดวงใจก็มี ความว่างมันว่างรอบตัว จากนั้นแล้ว ก็ไม่มีอะไรจะพูด

เราพูดถึงเรื่องสมาธิว่า ในขณะที่จิตเป็นสมาธิมันก็ว่าง พอถอนออกจากสมาธิแล้วมันไม่ว่าง ออกจากนั้นมันก็ว่าง ว่างเป็นฐานของจิตตั้งที่พูดแล้ว ขึ้นไปอยู่บนหัวตอมันก็ว่าง ว่างตามฐานของจิต ถึงจิตจะเข้าสมาธิก็ว่าง ออกมาแล้วความว่างก็มีประจำจิต เรียกว่าเป็นฐานของจิต ว่างประจำฐานของจิตที่ชำระได้ เราก็ตูตไปแล้ว จากนั้นก็ว่างในความเป็นจริงของจิต คือว่างทั้งจิตด้วย ไม่ว่าแต่อันนั้นว่างอันนี้ว่าง เจ้าของไม่ว่าง เจ้าของเองก็ว่างมันก็ว่างไปหมด ว่างอันนั้นกับว่างอันนี้แต่เจ้าของไม่ว่างเจ้าของมันก็ยังไม่ว่าง พอมาว่างเจ้าของเมื่อไรมันก็ว่างเมื่อนั้น เรียกว่าว่างตลอดทั่วถึง

แต่เราเขียนในนั้นเราเพียงแต่ว่าว่างนี้ว่างขั้นสุดทำตามกำลังของเรา เราว่าไปอย่างนั้นเสีย ใครจะมีกำลังเหนือนั้นก็เอาไปชี้ถ้าไปได้ ถึงนั้นแล้วมันก็รู้ด้วยกันทุกคนแต่ไม่จำเป็นจะต้องไปพูด เพราะพูดไว้สำหรับผู้ปฏิบัติให้พิจารณา ไปถึงนั้นมันจะเลยไปไหนอีก เอ้า ลองดูซิ

เพราะฉะนั้นพระกรรมฐานหรือผู้ปฏิบัตินี้มีภูมิจิตภูมิใจสูงต่ำขนาดไหน พอมาพูดต่อกันฟังเท่านั้นแหละ มันอ่านหัวใจกันนี้ พิจารณายังไงทุกวันนี้นั้นถาม พิจารณาอย่างนั้น ๆ นั้นบอกแล้วนะนั่น อ่านหัวใจแล้ว เปิดหัวใจให้อ่านแล้ว พิจารณาอย่างนั้น ๆ ทราบแล้ว ทราบทันทีว่าอยู่ในขั้นใดภูมิใด ถ้าสมมุติว่าสิ้นสุดไปแล้ว ก็ต้องพูดเรื่องราวของจิตที่บอออกมาเท่านั้นไม่ต้องมาก รู้ทันที

สนุทธิฐิติโก ไม่มีปัญหา พระพุทธเจ้าประทานไว้ไม่มีปัญหาจริง ๆ นี้ ที่มีปัญหาก็มีแต่เรื่องของกิเลสทั้งนั้นพาให้เป็นปัญหา ตัวนี้ตัวมีดนี้มันปิดตรงไหนมีดตีไปเลย ตัวของมันไม่ได้มีด มันฉลาด แต่เวลามันปิดตาสัตว์โลกมันทำให้มีดมีดปิดตา ลืมบุญลืมคุณ ลืมนรกสวรรค์ไปหมด ไม่ให้เห็น ตีกลับเป็นชั่ว พลิกทางสันเป็นคมไปหมดฟันเจ้าของแหลก

ใครจะไปอ่านมันง่าย ๆ กิเลส ฐึ้นขนาดไหนก็รู้เถอะ ถ้าไม่รู้ตามแบบฉบับของพระพุทธ

เจ้าที่สอนไว้ไม่มีทางว่างั้นเลย เรากล้าพูดได้เต็มปาก วิชาใดก็ตาม ใครเรียนมาจากไหนก็ตาม ถ้าไม่ใช่วิชาธรรมพระพุทธรเจ้า ยังไงกิเลสหนังไม่ถลอก นอกจากจะเป็นเครื่องเสริมกิเลสเข้าไปอีก ถ้าวิชาธรรมเข้าไปจับแล้วกิเลสตัวไหนก็ชยะ ๆ แล้วหมอบ ๆ ดีไม่ดีเรียบ

อ่านหัวใจนี้ชิมันสำคัญมากนะ ดูนอกมันดูง่าย ดูโน้นดูนี้ ดูต้นไม้ ภูเขา ดินฟ้าอากาศ เป็นยังไง แต่มาดูหัวใจนี้ดูยาก เพราะกิเลสพาให้ยาก ถ้าเรียนเรื่องของกิเลสจะเรียนยากอะไร เรียนกันง่าย เพราะกิเลสพาให้ง่ายนี่

อย่างนี้ที่ท่านว่าเป็นมหาสติมหาปัญญา เวลาท่านมีอธิกรณ์ พระอรหันต์มีคนฟ้อง เหมือนกันนี้ครั้งพุทธกาลมีนี่ พระพุทธเจ้าท่านยกมหาสติขึ้นรับ แต่ก่อนพระพุทธเจ้าเป็นประธานเป็นสักขีพยาน พระองค์รับสั่งอย่างไรแล้วเป็นความจริงนี้ ใครไม่เชื่อพระพุทธเจ้าก็หมด นอกจากเทวดาทัดเท่านั้น กลายเป็นเทวดาทัดก็คนก็ไม่เชื่อเท่านั้นคน ฟ้องพระอรหันต์ถึงขั้นที่สุดก็มีนี่ เป็นปาราชิก โอ๊ย อย่าไปฟ้องเธอ เธอเป็นสติวินัยแล้ว ท่านว่าอย่างนี้นะ ท่านเอามาใช้ ตอนนั้นสติวินัย

คือรอบตัวแล้ว เป็นอฐานะ พุดง่าย ๆ พุดอย่างเราให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยก็ว่า อันหนึ่งจิตวิมุตติ อันมาฟ้องร้องนี้เป็นสมมุติทั้งมวลมันเข้ากันได้ยังไงกับวิมุตตินะ นี่พุดตามหลักความจริง อันนั้นวิมุตติหลุดพ้นแล้วจากสมมุติทั้งมวล เหตุใดสมมุตินี้จะเอื้อมเข้าไปถึง ฟ้องท่านเป็นสังฆาฯ ปาราชิกอะไรได้อีก เพราะไม่ใช่วิสัยนี้ จิตดวงนั้นไม่ใช่วิสัยของสมมุติ การฟ้องร้องนี้จะเอื้อมเข้าไปถึงได้ไง เท่านั้นทั้งหมดปัญหา

มีพระอรหันต์เท่านั้นท่านจะเป็นสักขีพยานกันได้ เพราะท่านเป็นธรรมด้วยกัน ท่านเห็นด้วยกัน ท่านรู้ด้วยกัน ท่านแน่ด้วยกันในสิ่งเหล่านี้ นอกนั้นก็เปิ่นไม่ได้ ครั้งพุทธกาลก็มีพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าก็เป็นอรหันต์องค์เอกจะว่าไง ใครมาฟ้องพระพุทธเจ้าก็รับสั่งเสีย อย่างวิกกलि ๆ คนถ้อย ๆ อย่าไปว่าเธอ คือใครก็ไปตำหนิติเตียนท่านองค์นั้น เธอเคยสั่งสมกิริยานี้ มาตั้งนานแสนนานแล้วจะไปแก้ได้ยังไงจริตนิสัย ไปว่าเธอทำไม จริตนิสัยของใครของเราที่เป็นสมบัติของใครของเรา จริตนิสัยไม่เป็นโทษเป็นกรรมอะไร พระองค์ว่าอย่างนั้นก็หยุดแล้ว

บางองค์ก็กิริยามารยาทสวยงาม ใครก็ว่าเป็นพระอรหันต์ เพราะคนก็คาดว่าพระอรหันต์ต้องมีกิริยามารยาทที่สวยงามนี้มณฑลมาก นี่เป็นความคิด แต่ไม่ได้คำนึงถึงนิสัย นิสัยเป็นของดั้งเดิม ความเป็นอรหันต์เป็นความสิ้นจากกิเลส กิเลสไม่ได้อยู่ในกิริยาอันนี้ เพราะสิ่งนี้มันยังไม่ดับ ดับได้เฉพาะพระพุทธเจ้าองค์เดียวเท่านั้น พร้อมทั้งนิสัยและวาสนา นอกนั้นดับไม่ได้

พระสันตกาย พระสงฆ์ทั้งหลายขึ้นไปทูลพระพุทธเจ้าด้วยความชมเชย ว่าแห่มเป็น

เหมือนท่านเป็นพระอรหันต์ ทูลถามพระพุทธเจ้าตรง ๆ ก็มีว่าเป็นพระอรหันต์แล้วยัง พระสันตกายนี้ ให้ชื่อว่าสันตกาย สันตกายก็แปลว่าผู้มีกายอันสงบนั่นเอง มารยาทเรียบร้อยสวยงาม ก็ตรัสบอกว่า โอ้โฮ นี่เธอเคยเป็นราชสีห์มาตั้ง ๕๐๐ ชาติ เธอได้เคยเป็นมาอย่างนี้

ยกราชสีห์ขึ้นมา ราชสีห์นั้นเป็นสัตว์ที่มีสติดีมากเหมือนกับเสือ เวลาจะนอนราชสีห์จะต้องกำหนดอวัยวะทุกสัดส่วนไว้เรียบร้อย ตื่นขึ้นมาแล้วเมื่อเห็นอวัยวะส่วนใดเคลื่อนไหวจากที่วางไว้เดิมแล้ว ราชสีห์จะไม่ลุกขึ้นหากิน จะนอนใหม่ตั้งใหม่ จนกระทั่งตื่นขึ้นมาอวัยวะส่วนใดที่วางไว้ เช่น หู ทางอย่างนี้เป็นปกติแล้วจึงจะลุกขึ้นหากิน แผลเสียงเอี้ยวกายบิดกายแล้วออกหากิน นี่เธอได้เคยฝึกมารยาทแบบนี้มาเป็นเวลานานแล้วจากกำเนิดราชสีห์

จากนั้นท่านก็เลยยกธรรมะเป็นพุทธพจน์ขึ้นว่า สนฺตกาโย สนฺตวาโจ สนฺตมโน สุสฺมาทิตฺโต วนฺตโลกามิสฺโส ภิกฺขุ อฺปฺสนฺโตติ วุจฺจติ ผู้มีกายอันสงบด้วยความประพฤดี ผู้มีวาจาอันสงบ ผู้มีใจอันสงบจากกิเลสทั้งหลาย ผู้มีโลกามิสอันละได้โดยประการทั้งปวงแล้วด้วยจิตที่บริสุทธิ์นั้น นั่นแลปราชญ์ทั้งหลายเรียกว่า อฺปฺสนฺโต เรียกว่าผู้สงบรอบตัว พระสันตกายก็เลยได้บรรลุธรรมในขณะนั้น ถ้าจำไม่ผิดเข้าใจว่าอย่างนั้น พระองค์นั้นก็สำเร็จในขณะนั้น

การสำเร็จของพระอรหันต์แต่ก่อนเราก็ไม่ได้พิจารณาอะไรมากนัก ประการหนึ่งเวลาเรียนมันวุ่นกับการเรียน เวลาปฏิบัติก็วุ่นกับการต่อสู้กับกิเลส ไม่ค่อยได้คิดอ่านอะไรมากนัก ไม่ค่อยมีโอกาส พอหลังจากนั้นมาก็เอามาพิจารณา ท่านสำเร็จนี้เราเทียบกันได้กับตอนที่เราฟังเทศน์ของพ่อแม่ครูอาจารย์มัน ฟังคราวนี้จิตเป็นอย่างนี้ ฟังคราวนั้นเป็นอย่างนั้น คือมันค่อยเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ มันก็ทำให้เชื่อแน่ว่า องค์ที่ท่านมีอุปนิสัยที่ควรจะรู้เร็วอยู่แล้ว พอฟังคราวนี้ปั๊บท่านเลื่อนระดับเข้าใจนี้ชัด ๆ แล้วในขณะเดียวกันก็เข้าใจนี้ปั๊บ ๆ แล้วตามทัน หากผู้ไม่ทันในคราวนี้ ฟังคราวต่อไปเลื่อนขึ้นไปเรื่อย ๆ สุดท้ายก็ไปได้

พระมากต่อมาก คนมากต่อมาก สำเร็จมรรคผลนิพพานมากต่อมากก็เพราะว่ามันมากต่อมากที่ฟังอยู่เรื่อย ๆ ด้วยกัน แล้วค่อยเลื่อนขึ้นไปเรื่อย ๆ นั่นเชื่อนี่ เชื่อเอาอย่างไม่สงสัยเลย ใครจะว่าบ้าก็ว่าเถอะ บ้าแบบนี้ว่าจั้นเลยนะ ไม่ยอมถอนบ้าแบบนี้ ไม่ยอมแกว่งนั้นเลย มันมีสักขีพยานอยู่แล้วในขณะที่ฟังเทศน์ท่านอาจารย์มัน จิตมันเปลี่ยนเรื่อย เปลี่ยนตัวของมันเรื่อย เรากำลังพิจารณาอยู่ในจุดนี้เวลานี้ เอ้า ฟังเทศน์วันนี้ท่านจะว่ายังไง พอเทศน์มาจนจะถึงจุดนั้น เพราะท่านเทศน์แบบเห็นฟ้านี้ แบบเรือบินเห็นฟ้า

เทศน์ตั้งแต่สมาธิขึ้นไปเรื่อย ๆ พอตีเรากำลังพิจารณาอยู่จุดนั้น เรากำลังติดอยู่จุดนี้ กำลังต่อสู้กันอยู่จุดนี้ท่านจะว่ายังไง พอมาถึงจุดนี้ท่านก็ฟุ้งเลย เพราะท่านเข้าใจหมดแล้ว เราก็

ได้อุบายปั๊บ ฟุ้งตาม เข้าไปได้จุดนี้ก่อน ฟุ้งในวาระต่อไป กำลังพิจารณาอยู่จุดนั้น พอไปถึงจุดนั้นมันก็เป็นอีก ๆ เราถึงเชื่อ อ้อ ที่ท่านผ่านพ้นไปในครั้งพุทธกาลเพราะเหตุนี้เอง ยิ่งผู้ที่เป็น บัวอยู่บนผิวน้ำอยู่แล้วก็ยิ่งเร็ว ประเภทอุคฆฏัตถุญญ วิปจิตถุญญ ก็ยิ่งเร็ว

ตั้งแต่พวกเนยยะ บิกขินไปหลายครั้งหลายหนก็โผล่ขึ้นมาได้ นอกจากปทปรมะ หู หนวกตาบอดแปดทิศแปดด้าน ไม่สนใจเรื่องอรรถเรื่องธรรมเรื่องเหตุเรื่องผลนรกสวรรค์ นิพพานอะไรทั้งสิ้น นอกจากสนใจแต่ความทะเยอทะยานไปตามกิเลสตัณหา ให้มันลากไปจน ถลอกปอกเปิก ไม่รู้เนื้อรู้ตัวไม่รู้บุญรู้บาปเท่านั้น พวกนี้พวกปทปรมะ ตกนรกไม่มีวันขึ้นมาได้ เลย ในชีวิตนี้มันก็ตกอยู่ในภายในใจ พอตายลงไปแล้วจะไปไหน นิสัยของคนบอกอยู่ในหัวใจ นั้นจะไปไหน เรื่องก็บอกอยู่แล้ว

ปลายกระสุนปลายปืนนั้นมันชี้ไปตรงไหน พอปั๊งบังมันก็ตรงนั้นจะไปตรงไหน นี่ มันบอกอยู่ในตัวของมัน มันเล็งดูตัวของมันเสร็จแล้ว ว่ามันจะไปทิศใดทิศเหนือ สูงต่ำขนาด ไหนมันบอกอยู่ในจิตหมด พอขาดร่างนี้ปั๊บกัปปุเลย เหมือนกับเหนียวโกปั้งเดียวก็ฟุ้งลงนรก เลยไม่สงสัย

การเกิดการตายเป็นสิ่งจำใจของสัตว์โลกเพราะอันเดี๋ยวนี้ เพราะฉะนั้นการแก้งต้องใช้เวลา ความพยายามเต็มที่เต็มฐาน เอาเป็นเอาตายเข้าฝากมอบไว้เลย เพราะยังงี้ก็ถึงวาระเราจะตาย ไม่ได้ทำความเพียรทุกซีกก็จะบีบคั้นเอาจนกระทั่งถึงเราตายเหมือนกันแหละ นี่ทุกซีกเพราะความ เพียรไม่ถึงขั้นตายนี้วะ นอกจากกิเลสจะตายก่อนเราด้วยซ้ำไป เรายังไม่ตายกิเลสตายเสียก่อน ถ้างได้เอากันขนาดนั้นแล้ว เรายังจะไม่ตายกิเลสมันตายก่อน

พระพุทธเจ้าก็เพียงขั้นสลบกิเลสตาย พระสาวกทั้งหลายก็เห็นไหมละประกอบความ พากเพียร ที่ท่านยกมาเด่น ๆ ตาแตกไม่ตาย กิเลสตาย เติมนจกรมฝ่าเท้าแตกไม่ตาย กิเลส ตาย ฝ่าเท้าแตกนี้ก็ต้องเป็นแบบที่ผมว่านี่ละ นี่มันหยั่งไปโน่นนะ ทำไมอยู่ธรรมดาเดินจกรม ฝ่าเท้าแตก ต้องมีเครื่องพาท่านหมุน เราก็เอาความรู้ชี้หุมาชี้หามาแห่งนี้ก็น่าจะเทียบได้ เทียบแบบของเรา ตั้งแต่เราอยู่พื้นแผ่นดินเรายังมองขึ้นไปพระอาทิตย์สูง ๆ ได้ อันนี้ทำไมเรา ต่ำ ๆ เราจะพูดถึงเรื่องธรรมพระพุทธเจ้าสูง ๆ ไม่ได้ พูดเรื่องธรรมของท่านผู้มีความเพียร กล้าไม่ได้ ท่านกล้าเพราะเหตุไรเราก็ยังมีเงื่อนอันหนึ่ง

เวลาถึงขั้นมันเพลินในความเพียรมันลึมจริง ๆ ลึมเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ลึมหิวลึม กระหายอะไรทั้งนั้น แม้ที่สุดน้ำก็ไม่ได้กิน ก็ไม่เคยสนใจ มีแต่จิตหมุนตัว ๆ อยู่ภายใน คิดดูซิ เติมนจกรมตั้งแต่ฉันทันจันเสร็จแล้วจนกระทั่งถึงเวลาปิดกวาดนานหรือไม่นาน มันรู้เนื้อรู้ตัว เมื่อไรกับเวลาล่าเวลานะ นอกจากมันหมุนอยู่กับความเพียรภายในจิตตัว ๆ ที่นี้เมื่อหลายวันเข้า

ไป ๆ ฝ่าเท้าจะไม่แตกได้ยังไง

เราไม่ถึงฝ่าเท้าแตกแต่ออกร้อน โอ้โฮ เหมือนไฟลนแหละ พอมาถึงที่ปักถึงรู้ณะ ตอนนั้นไม่รู้ แตดก็ไม่รู้ร้อน มันไม่สนใจกับแตกกับฝนอะไร แต่ไม่ได้เคยตากฝนเดินจงกรม แต่ตากแดดนี้เคยแล้วเรา เอาผ้าอาบน้ำมาพับครึ่งแล้วก็มัดผูกบนศีรษะนี้แล้วก็มาผูกใส่คาง เหลือแต่ตา เดินจงกรมกลางแจ้งที่เดียวบนไร่ร้างสวนร้างเขา เอากันอยู่นั้น ไม่มีร่วมเลย ร่วมไม่ร่วมช่างหัวมัน ฟาดลงนั้นเลย ทำได้นะไม่สนใจกับร้อนกับหนาวอะไรเลย เพราะอันนี้มันรุนแรงภายในใจ

บทเวลาถึงเวลาปิดกวาดออกจากที่มา มาเห็นกาน้ำนี้หม้อมันอยากน้ำจมนจะเป็นจะตายจริง ๆ นะ ตอนนั้นจิตไม่ได้ออกนี่ โดดใส่กาน้ำรินน้ำฉันนี้สำคัญก็ ๆ มันจะตาย ผมไม่ลืมนะ ในขณะที่นั้นจิตไม่ออกเสียอย่างเดียวมันหมดและความหิวความกระหาย ที่นี้เรื่องการเดินจงกรมว่าฝ่าเท้าแตกผมไม่สงสัย เพราะเหตุนี้พาให้แตก ท่านก็เร่งของท่านอย่างนั้นถึงขั้นเพลีสส่วนที่จะบังคับเอานั้นก็มีส่วนแต่น้อยมาก ส่วนเป็นไปตามหลักอัตโนมัตติลัทธิลัทธิธรรมชาติแห่งความเพียรของท่านในขั้นสติปัญญาอัตโนมัตตินี้ผมยอมรับทันทีร้อยเปอร์เซ็นต์ เป็นไปได้ฝ่าเท้าแตกไม่สงสัย เพราะมันบอกอยู่ในตัวแล้วนี่

มันลืมไปหมดเรื่องความหิวความกระหายอะไร หมากพลูหรืออะไรอย่ามายุ่งเลยมันไม่สนใจ อย่าเข้าใจว่ามันจะมาคิดเลยนะ อย่างหมากพลูนี้เหมือนกันผมบางที่ ๖ เดือน ๗ เดือนก็ไม่แตะ บางที่เกือบปีก็มีเวลาประกอบความเพียรนี้ะ ในพรรษาบางพรรษาไม่เคยแตะสักคำเดียวก็มี ฉันไปอย่างนั้นแหละ อันนี้ก็ทำไปอย่างนั้น จะหยุดเมื่อไรมีปัญหาอะไร นี่เราก็เห็นว่าทางเดินของศรัทธาญาติโยมที่เป็นบุญเป็นกุศลของเขา มาตามกำลังศรัทธาของเขาเราก็ทำไปอย่างนั้น เพราะไม่เห็นมีอะไรเสียหายนี่

การฉันหมากนี่เสียอะไรเราก็คิดแล้ว เราพิจารณาอยู่แล้วไม่เห็นมีอะไรเสียหายทางมารยาทความประพฤติหน้าที่การงานอะไรไม่เห็นเสียหาย จะพาให้ล่มจมอะไรก็ไม่มี คิดไปหมดไม่ใช่เราไม่คิด เพราะฉะนั้นเวลาไปอังกฤษจึงได้สั่งทันทีเลย พวกลูกศิษย์ลูกหาในดอนเมืองเขาจะส่งหมากพลูหรือไปให้เป็นกล่อง ๆ เขาว่าไม่เสียเงิน จะส่งให้ถึงที่เลย เจ้าหน้าที่ของเขาทางโน้นมี โอ้ย อย่าส่ง เขาเอามาเป็นลัง ๆ เอามา ๆ เอามาเดี๋ยวนี้เราจะเปิดฉันเดี๋ยวนี้แล้วเอาไปถวายพระวัดไหน ๆ ก็แล้วแต่นะ จะฉันให้ทุกกล่อง ๆ นั้นแหละ นี่เป็นคำสุดท้าย ห้ามไม่ให้ส่งไปเป็นอันขาด นี่เป็นคำสุดท้าย เพียงเท่านี้หยุดไม่ได้สอนคนให้เป็นประโยชน์อะไรแล้วอย่าส่งไปเป็นอันขาดนะ ส่งไปก็ไม่แตะถ้าลงว่าไม่ฉันแล้วนะ

ใครจะกล้าส่งเมื่อพูดอย่างเด็ดขาดแล้วเราจริงอย่างนั้นด้วย ส่งไปก็ไม่เกิดประโยชน์ไม่

แต่เลยจริง ๆ นี่ ถ้างว่าหยุด ๆ จริง ๆ พอมาลงตอนเมืองนี้ โอ้ย พวกนี้พวกเข้านอกออกใน เต็มอยู่สนามนั้นแล้ว ก็มีแต่เมียเจ้าเมียนายใหญ่ ๆ โต ๆ เข้านอกออกในได้หมด พอเรือบิน มาจอดลานบินเท่านั้นละ อาจารย์อยู่ไหน ๆ ยุง เสียงจอบแจ ๆ คนนั้นก็ยกงานหมาก ๆ เหมือน เราหิวเราโหยจะตายมาจากที่ไหน คนนั้นก็ยื่นคนนั้นก็ยื่น จะให้รับของใครก่อนใครหลัง เต็มข้าง เรือบิน

เขาคิดว่าเราจะหิวจะโหย เราจะมีอะไร เป็นอย่างนั้น ทำไปอย่างนั้นแหละ สมมุตินิยมอัน ไหนไม่ขัดข้องไม่เป็นข้าศึกต่อธรรมต่อวินัยเราก็พิจารณาซิ จะให้ฆราวาสเขามาสอนเราทำไม จะว่าเป็นทฐิमानะเราก็ไม่เห็นมี ห้ามพระสูบบุหรี่ ฉันทมากบ้างอะไร ๆ พุดตำหนิติเตียนพระ อย่างนั้นอย่างนี้ ตัวที่มันตำหนิมันละอะไรได้บ้างละ มันไม่อายุเจ้าของบ้างเธอ มหาเถกาที่ไม่ คั้น ไอ้ตรงที่มันคั้น ๆ ทำไมไม่เกาบ้างให้มันหายคั้น ถ้าสนใจเกาเจ้าของบ้างมันจะดีนี่นะ พุด ขายเจ้าของเปล่า ๆ

พระไม่มีเหตุผล ถ้าพระเป็นผู้มุ่งต่อความเป็นพระของพระพุทธเจ้าจริง ๆ ต้องมีเหตุ ผลมีหลักเกณฑ์ทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ใช่จะทำแบบสุ่ม ๆ เต่า ๆ ไปนี่วะ เพราะฉะนั้นคนอย่างผมนี้ การที่จะมาห้ามปรามก็ตีมาผลักไล่ไปไหนก็ดี ถ้าไม่ใช่เหตุผลแล้วอย่ามาบอก อย่ามาห้าม อย่า มาจุดมาลากไว้ ถ้าเหตุผลผมเส้นเดียวไม่ข้าม หยุดทันที และไปทันทีและทำทันทีถ้าเป็นเหตุ ผล อย่างธรรมดานี้ไม่ได้เรื่องแหละเรา เพราะเราปฏิบัติต่อตัวเราก็ปฏิบัติอย่างนั้น เหตุผลคือ ความถูกต้องดีงาม รวมกันลงแล้วเป็นธรรม เราเคยปฏิบัติของเราได้ผลมากน้อยเราเห็นคุณค่าของเหตุผลนี้อยู่แล้ว ของไม่มีเหตุผลเอามาใช้ทำไม

เออละพอ